

Recensies

Rémy Limpach, *De Brandende Kampongs van Generaal Spoor*. (Amsterdam: Boom, 2016). 920 p. ISBN 9789089539502.

DOI:10.18352/TSEG.982

In 1970 schreven de sociologen Van Doorn en Hendrix *Ontsporing van Geweld*, een studie naar militair geweld tijdens wat zij noemen, ‘een nationaal-koloniale oorlog’ in de periode 1945-1949 in Indonesië. De actuele les van dit boek, zo staat te lezen op de kaft, is dat ‘wie de verantwoordelijkheid neemt tot collectief geweld, [...] de werkelijkheid van dit geweld’ dient ‘te kennen’ en ‘niet het beeld dat naar buiten toe wordt gestileerd.’ Het boek had de ambitie iets van die werkelijkheid te laten zien, aldus de tekst, ‘opdat we het tenminste achteraf weten.’¹

Het boek opent met het citaat ‘Menschen haben Spatzungung: sie begreifen alles erst in der nachtsten Generation’ van de Poolse dichter Stanislaw Jerzy Lec. De sociologen verwezen waarschijnlijk naar de twintig jaar die er inmiddels na het conflict in Indonesië was gepasseerd, maar toch zou dat ‘weten’ bijna vijftig jaar later pas echt serieuze aandacht krijgen vanuit Nederlands wetenschappelijke hoek. De door het sociologenduo naar voren gebrachte werkelijkheid, de inzet van massageweld volgens een structureel patroon, was volgens henzelf ‘niet meer dan een eerste schets’ geweest, zo schrijven ze in hun introductie. Maar ondanks de brisante inhoud van het boek – die haaks op de conclusies van de door de regering opgestelde Excessennota van een jaar daarvoor stond – kwam er geen vervolgonderzoek. Er verschenen belangrijke academische boeken over de politiek, de strategie, de ervaring en de nasleep, maar de empirische invulling van de grotere kaders die Van Doorn en Hendrix hadden geschetst, werd slechts in de marges behandeld.² De Zwitsers-Nederlandse historicus Rémy Limpach vulde met ‘De brandende kampongs van Generaal Spoor’ de schets van Van Doorn en Hendrix veel verder in en trok voor het eerst scherpe conclusies.

Het was de hoofdconclusie van het bijna 900 pagina tellende proefschrift dat in 1970 niet, maar nu wel goed te vangen was in een mediageniek frame: extreem

geweld in Indië was structureel.³ De stemmen die ooit riepen dat het niet waar was, waren inmiddels zowat uitgedoofd, maar nu verviel de discussie in de vraag of we dat niet allang wisten.⁴ Een interessantere vraag zou wellicht zijn: wat moeten we weten om meer te kunnen begrijpen van de essentie van het conflict zoals zich dat ontvouwde? Geweld is daarin een belangrijke factor. In de literatuur zijn daar al aanzetten mee gedaan zoals de veelbesproken roman *De Tolk van Java* van Alfred Birney. Toch legt de wetenschap belangrijk gewicht in de schaal van deze discussie, ook voor de perceptie van het publieke debat. Dat Limpach de finale push heeft gegeven naar een groot dekolonisatieonderzoek dat door de staat is gefinancierd, is daar wellicht het beste voorbeeld van.⁵

Limpach doet in een exceptioneel rijk gedetailleerd en goed gedocumenteerd proefschrift een belangrijke bijdrage aan de kennis rond extreem geweld. Hij laat zien hoe slechte voorbereiding, bewapening en leiding het gebruik van extreem geweld in de hand werkten, maar hij legt vooral de interne omgang met bekende feiten door de autoriteiten bloot. Extreem geweld werd bevorderd, verdoezeld en gelegitimeerd door de (hogere) autoriteiten, en de wanpraktijken zaten in de gehele militaire structuur verankerd. Limpach baseert zijn analyses onder andere op de niet eerder bestudeerde rapporten van het juristenduo Van Rij – Stam uit 1949 en op bijna 900 brieven van veteranen die bij het voormalige Vara programma *Achter het Nieuws* binnenkwamen na de onthullende uitzending van het interview met Indië-veteraan Joop Hueting in 1969. Het was dr. Stef Scagliola die Limpach destijds op het bestaan van die brieven wees.

Limpach schetst in elf thematische hoofdstukken die gaan over de aard, oorzaken, preventie, bestraffing, verhulling en controle van extreem geweld een duidelijk beeld van een smerig militair systeem. In zeven case studies duikt hij de diepte in en schetst af en toe een ontluisterend beeld van tegen de waanzin grenzende, vervormde menselijkheid die men bij een vuile oorlog verwacht en die zo beeldend zijn neergezet in Amerikaanse Vietnamfilms. De soldaten zijn door de ontberingen verruwd, de commandolijnen haperen, de vijand in de jungle is onzichtbaar en laat zich slechts zien in de vorm van boobytraps en afgehakte ledematen van kameraden. De vijand gebruikte vrouwen en kinderen als menselijk schild, schrijft een ontdane soldaat in zijn dagboek. Een andere soldaat meldt hoe hij er dwars doorheen schoot. Limpach toont de vele gezichten van oorlog, maar vooral hoe er vrijwel niemand was die effectief ingreep, hoe de harde jongens carrière maakten, hoe Generaal Spoor zijn mannen tot het uiterste dreef, de autoriteiten de andere kant op keken, en ook hoe de civiele bestuurder die af en toe verontwaardigd een rapport door de typemachine haalde, op een zijspoor belandde, en hoe zijn rapport in een la verdween.

Een belangrijke verklaring van geweld zoekt Limpach in de cultuur van weteloosheid. Limpach's studie is de eerste die de processen van het militair-justiti-

ele apparaat en de praktijk van de militaire rechtsspraak ten aanzien van de Nederlandse militairen in kaart heeft gebracht en de verantwoordelijken een gezicht geeft. Limpach laat een aan alle kanten falend en tandeloos systeem zien, waarbinnen vele ernstige zaken moedwillig niet werden vervolgd en informatie in de doofpot belandde. Anderzijds beschrijft hij hoe klokkenluiders en anderen die zich direct of indirect verzetten, door het systeem werden vermorzeld.

Een andere belangrijke, maar vaak onderbelichte oorzaak voor extreem geweld dat Limpach benoemt is het racisme en het verwrongen vijandbeeld. De vijand werd van hogerhand af gereduceerd tot een kwaadaardige 'extremist,' een abstracte 'bende' of een betekenisloze 'inlander.' De Nederlandse propaganda dreef op het herhaaldelijk wijzen naar Indonesisch massageweld en het demoniseren van de wrede vijand. Onderling geweld tussen Indonesiërs noemt Limpach 'een geschenk uit de hemel' voor de autoriteiten en de door hun diensten gemanipuleerde media. Wreedheden werden daarbij door de Nederlandse autoriteiten in racistische zin geduid, aldus Limpach, wat de drempel tot het plegen van massageweld tegen Indonesiërs verlaagde.

Anders dan Van Doorn en Hendrix wijst Limpach expliciet naar de hogere autoriteiten in Batavia voor de verantwoordelijkheid van het buitensporige geweld, maar trekt de lijnen pas samen in de slotbeschouwing. Hij benoemt dat Van Mook over lijken ging voor zijn politieke doelstellingen, maar Limpach had daarbij explicieter kunnen zijn in zijn bewijsvoering door duidelijkere verbanden te leggen tussen de dekolonisatiepolitiek en de inzet van het extreme geweld. Ook besteedt hij weinig aandacht aan de internationaalrechtelijke context en die van de (internationale) diplomatie in relatie tot de verantwoordelijkheid van extreem geweld door autoriteiten. Limpach deed een belangrijke aanzet, maar deze conclusies vergen nog verdere inkleuring.

Limpach moest zijn werk uiteraard afbakenen, maar juist vanwege de grote impact die zijn boek op het maatschappelijk debat uitoefent, draagt de nadruk op Nederlandse en geschreven bronnen onbedoeld ook bij aan een onvolledige beeldvorming. Indonesische bronnen en literatuur kunnen een andere werkelijkheid opleveren, net zoals de ervaringen van Indonesische mensen, vaak andere inzichten geeft dan wat een Nederlands archief of egodocumenten te bieden hebben. Zoals historicus Remco Raben in zijn oratie in 2016 aan de Universiteit van Amsterdam stelde is het gros van de geschiedenis te afhankelijk geworden van de koloniale en nationale archieven die zijn nagelaten.⁶

Limpach appelleert met zijn werk dan ook op de eerste plaats aan de discussie over de Nederlandse *vergangenheitsbewaltigung*, die vooral gaat over onze rol, over onze verwerking, en over onze dekolonisatie. De Indonesische historicus Bambang Purwanto (Universitas Gadjah Mada Yogyakarta) stelt: 'dit boek is jullie probleem, niet het onze.'⁷ Purwanto ziet het als een uitdaging voor het aankomende regeringsonderzoek naar de dekolonisatieperiode dat in september van

start gaat, om tot een meer gezamenlijke geschiedenis te komen. Maar als het gaat over extreem geweld van Nederlandse militairen in de periode 1945-1949 tijdens de Indonesische dekolonisatieoorlog – en daar gaat dit boek expliciet over – dan is het excellente boek van Limpach een rijke bron voor vele nieuwe generaties onderzoekers en eveneens een belangrijke bouwsteen van het komende grote onderzoek naar geweld en dekolonisatie. Limpach heeft als eerste historicus stevige en gefundeerde conclusies durven trekken en vult de ambitie van Van Doorn en Hendrix – om de werkelijkheid van het geweld te laten zien – zesenzeventig jaar later, met veel verve verder in.

Anne-Lot Hoek

Noten

- 1 J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix, *Ontsporing van Geweld: over het Nederlands Indisch onafhankelijkheidsdebat* Universitaire Pers, Rotterdam 1970.
- 2 Zie W. IJzereef, *De Zuid-Celebes Affaire* (Dieren 1984), L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Deel 12* NIOD (Amsterdam 1987), P. Groen, *Marsroutes en dwaalsporen* (Den-Haag 1991) W. van den Doel, *Afscheid van Indië. De val van het Nederlandse imperium in Azië* (Amsterdam 2001), J.A. de Moor, *Westerlings Oorlog. Indonesië 1945-1950: de geschiedenis van de commando's en parachutisten in Nederlands-Indië* (Amsterdam 1999) S. Scagliola, *Last van de Oorlog* (Amsterdam 2002) J.J.P. de Jong, *De Terugtocht. Nederland en de dekolonisatie van Indonesië* (Amsterdam 2015) en G. Oostindie, *Soldaat in Indonesië* (Amsterdam 2015).
- 3 'Geweld door Nederlandse militairen in Indië na 1945 was structureel,' *NRC Handelsblad* 14 augustus 2015, gebaseerd op het artikel van Rémy Limpach, *Business as usual: Dutch mass violence in the Indonesian war of independence 1945-49* in: *Colonial Counterinsurgency and Mass Violence: the Dutch Empire in Indonesia*, edited by B. Luttikhuis and D. Moses, Routledge, Oxford 2014, pp. 84-87.
- 4 'Maar wisten we dit niet al eerder?' Joop de Jong in *Internationale Spectator: Clingendael Magazine voor Internationale Betrekkingen*, december 2016.
- 5 Brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, betreft Kabinetsreactie naar aanleiding van een studie van Dr. Limpach over geweld in periode 1945-1949 in Nederlands-Indië, Den-Haag 2 december 2016.
- 6 'Wie spreekt voor het koloniale verleden? Een pleidooi voor transkolonialisme' oratie uitgesproken door Prof. Dr. Remco Raben aan de Universiteit van Amsterdam op 28 september 2016.
- 7 Gesprek met Bambang Purwanto door ondergetekende, Amsterdam, november 2016.

Bas van Bavel, *The Invisible Hand? How Market Economies have Emerged and Declined since A.D. 500.* (Oxford: Oxford University Press, 2016). 352 p. ISBN 9780199608133.

DOI: 10.18352/TSEG.981

This is a very ambitious book. In it Bas van Bavel seeks to establish a new understanding of the essential character of market economies, thereby doing battle with